

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

<https://cyberleninka.ru/article/n/perspektivy-i-problemy-razvitiya-fondovogo-rynka-v-kazahstane>.

5. Бексултанова А.Ж. Рынок ценных бумаг Казахстана, Алматы: Атамұра, 2000, с.41-53.
6. Килячков А.А., Чаадаева Л.А. Рынок ценных бумаг и биржевое дело. - М.: Юристъ, 2000
7. Нелюбова Н.Н., Сазонов С.П. Финансы: учебное пособие. -В.: ВолГУ, 2001
8. Рынок ценных бумаг: Учебник / Под ред. В.А. Галанова, Р93 А.И. Басова. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Финансы и статистика. 2006
9. Закон «О рынке ценных бумаг» от 2.07.2003 года за № 461-III
10. Таубаев А.А. Рынок ценных бумаг в Казахстане. Учебное пособие для студентов вузов, Караганда, 2001.
11. Карагусов Ф.С. Ценные бумаги и регулирование их обращение в РК, Алматы, 1995.
12. Интернет-источник «Zakon.kz». Что изменилось на фондовом рынке Казахстана в 2024 году. — Режим доступа: <https://mail.kz/ru/news/kz-news/chto-izmenilos-na-fondovom-rynke-kazahstana-v-godu>. — Загл. с экрана.

ӘОЖ 336.64

ЦИФРЛЫҚ ДӘУІРДЕГІ ҚАРЖЫЛЫҚ ӘЛЕУЕТТІҢ ДАМУЫ: КОМПАНИЯЛАРДЫҢ ҚАРЖЫСЫН БАСҚАРУДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІҢ ҚОЛДАНЫЛУЫ

Бексултанова Индира Руслановна

ibeksultanova@mail.ru

магистрант, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі - Бұлақбай Ж.М.

Өміріміздің әртүрлі аспектілеріне енетін цифрлық дәуірде қаржы секторы сөзсіз айтарлықтай өзгерістерге ұшырайды. Есептеудің әдеттегі әдістерін өзгертуден бастап цифрлық валюталарға көшуге дейін бұл кезең қаржы институттары, кәсіпкерлер мен тұтынушылар үшін инновациялар мен сын-қатерлердің тоғысуы болып табылады.

Қаржы саласындағы цифрлық трансформация – бұл қаржыны басқару процестерін жақсарту үшін заманауи ақпараттық технологияларды біріктіру процесі. Ол күнделікті операцияларды автоматтандыруды, бухгалтерлік есепті цифрландыруды, клиенттермен және серіктестермен ақпарат алмасу үшін онлайн-платформаларды енгізуді және неғұрлым негізделген шешімдер қабылдау үшін аналитикалық құралдарды пайдалануды қамтиды. Яғни, цифрлық трансформация компанияларға жұмыс тиімділігін арттыруға көмектесе отырып, болжау дәлдігін жақсартуға және операциялық шығындарды азайтуға мүмкіндік береді.

Цифрлық дәуірде қаржылық әлеуетті дамыту жаңа технологияларды енгізуді ғана емес, сонымен қатар ресурстарды басқару, инвестициялар және қаржылық тәуекелдер тәсілдерін қайта қарастыруды да қамтиды. Нәтижесінде қаржылық стратегияларды дамыту және оңтайландыру, шығындарды азайту және тиімділікті арттыру үшін жаңа мүмкіндіктер пайда болады. Бұл тұрғыда блокчейн, жасанды интеллект, заттар интернеті және киберқауіпсіздік сияқты технологиялық инновациялардың қаржы секторының ландшафтын қалай қайта пішімдейтінін және олар қандай қиындықтар мен мүмкіндіктер әкелетінін қарастыру маңызды. Бұл өзгерістерді түсіну қаржы институттары мен кәсіпкерлерге жаңа жағдайларға бейімделуге және заманауи технологияларды барынша пайдалануға көмектеседі. Бұл тұрғыда деректерді талдау және болжамды модельдер қаржылық шешімдер қабылдаудың негізгі құралына айналады. Деректерді талдаудың басты артықшылықтарының бірі – үлкен көлемдегі ақпаратты өңдеу және жасырын заңдылықтарды анықтау мүмкіндігінің болуы. Компаниялар қаржылық деректерді, тарихи транзакцияларды, сондай-ақ нарықтық жағдай туралы мәліметтерді талдай отырып, жоспарлау мен шешім қабылдауға көмектесетін трендтер мен заңдылықтарды анықтайды. Мысалы, деректерді талдау компанияның өніміне сұраныстың

маусымдық ауытқуын немесе нарықтағы бағаның өзгеруі мен қаржылық нәтижелер арасындағы байланысты анықтауға көмектеседі. Бұл ақпаратты баға стратегиясын оңтайландыру, тауарлы-материалдық құндылықтарды басқару немесе жаңа өнімдер мен қызметтерді әзірлеу үшін пайдалануға болады.

Ал болжамдық модельдер компанияларға қолда бар деректер мен айнымалылар негізінде болашақта қаржылық нәтижелерді болжауға мүмкіндік береді. Бұл модельдерді статистикалық талдаулар, машиналық оқыту және жасанды нейрондық желілерді қоса алғанда, әртүрлі әдістерді қолдану арқылы жасауға болады. Болжамдық модельдер компанияларға бюджеттеу, қаржылық жоспарлау және тәуекелдерді басқару туралы ақпараттандырылған шешімдер қабылдауға көмектеседі. Мысалы, модель болашақ өнімге деген сұранысты болжауға, инвестициялық портфельдерді оңтайландыруға немесе несие бойынша дефолт ықтималдығын бағалауға көмектеседі.

Трендтерді анықтау және қаржылық нәтижелерді болжау үшін деректерді талдау мен болжамдық модельдерді пайдаланатын ірі қазақстандық компаниялардың бірі «Kcell» АҚ болып табылады.

Кесте 1 – «Kcell» компаниясының қызметінде деректер мен болжамдық модельдерді талдауды қолдану салалары

Қолдану аясы	Қолдану мысалдары
Абоненттердің мінез-құлқын талдау	- Тұтыну үлгілерін анықтау үшін қоңыраулар, хабарламалар және интернет-трафик туралы деректерді талдау. - Абоненттердің қалауын талдау негізінде тарифтік жоспарлар мен қызметтердің тиімділігін бағалау.
Сұранысты болжау	- Тарихи деректер мен маркетингті ескере отырып, әртүрлі байланыс қызметтеріне сұранысты болжау. - Сұранысты арттыру үшін маркетингтің оңтайлы стратегияларын анықтау.
Маркетингтік науқандарды оңтайландыру	- Маркетинг стратегиясын түзету үшін жарнамалық науқандар мен SMS-хабарламалардың тиімділігін талдау. - Клиенттердің қалауын талдау негізінде маркетингтік хабарламалар мен акцияларды жекелендіру.
Қорларды басқару	-Тауарлы-материалдық қорларды оңтайландыру үшін SIM карталары мен мобильді құрылғыларға сұранысты болжау. - Қоймадағы тауардың тапшылығын немесе артық мөлшерін болдырмау үшін сатылымдар мен қорларды бақылау.
Кірістер мен түсімдерді болжау	- Әр түрлі сценарийлерде сатудан түскен кірісті болжау және қаржылық нәтижелерді бағалау. - Болжамды деректер негізінде бюджеттеуді жоспарлау және қаржылық тәуекелдерді басқару.
Ескерту: [1] дереккөзі негізінде құрастырылды	

Байланыс операторы ретінде Kcell өз клиенттерінің мінез-құлқы туралы көптеген мәліметтерге ие және деректер аналитикасы мен болжамды модельдерді пайдалану оларға стратегиялық шешімдер қабылдау және қаржылық өнімділігін жақсарту үшін осы ақпаратты барынша пайдалануға мүмкіндік береді.

Деректер талдауы мен болжамды модельдерді пайдалану «Kcell» компаниясына маркетинг стратегияларын тиімді оңтайландыруға, өз қызметтеріне сұранысты болжауға, қорларды басқаруға және кірістер мен пайданы болжауға мүмкіндік береді. Деректерді талдау ең тиімді маркетингтік науқандарды анықтауға көмектеседі, ал болжамды модельдер сұраныс пен кірістің өзгеруін болжауға мүмкіндік береді. Бұл компанияға өзінің операциялық шығындарын оңтайландыруға, қаржылық өнімділігін жақсартуға және негізделген стратегиялық шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді, бұл, сайып келгенде, оның қаржылық әлеуетін және Қазақстандағы байланыс нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін арттыруға ықпал

етеді. Бүгінгі таңда компаниялар үздіксіз өзгерістерге ілесу үшін AI негізіндегі инновацияларды енгізуде. 2021 жылы Savanta және Oracle бірлесіп жүргізген Money and Machines деп аталатын зерттеуге сәйкес, бизнес басшыларының 85%-ы жасанды интеллекттің көмегіне жүгінгісі келеді [2].

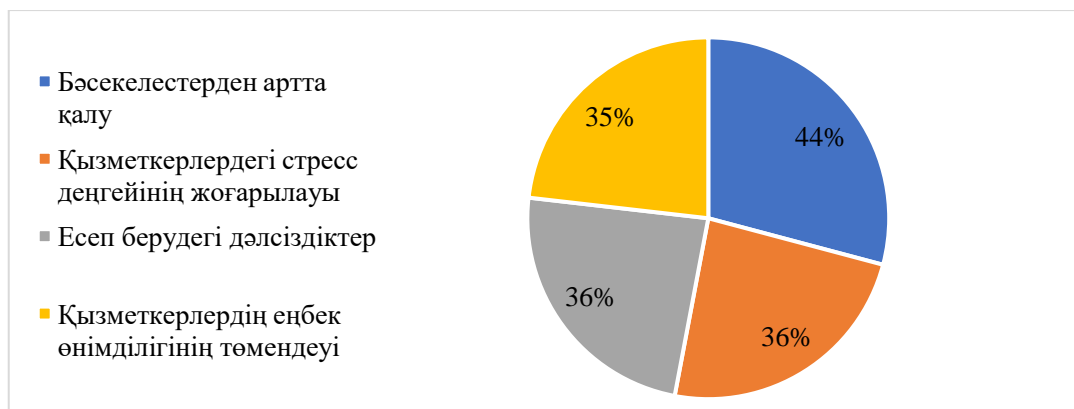
Сурет 1 – Компанияларда жасанды интеллектті қолдану нұсқалары
Ескерту: [3] дереккөзі негізінде құрастырылды

Қазіргі заманғы компаниялар қаржылық операцияларды, соның ішінде төлемдер мен шот-фактураларды өңдеуді автоматтандыру үшін жасанды интеллектті белсенді қолданады. Бұл процестерді жылдамдатады және деректердің дәлдігін арттырады.

Қаржы кезеңдерін жабудың автоматтандырылған процестерінің арқасында ресурстар әдеттегі міндеттерден аналитика мен стратегиялық жоспарлауға бағытталады. Ал ЖИ негізіндегі цифрлық көмекшілер деректермен жұмыс істеуді жеңілдетеді және қызметкерлердің тиімділігін арттыра отырып, жүйемен табиғи тілде өзара әрекеттесу мүмкіндігін қамтамасыз етеді.

Кесте 2 – Компанияның қаржысына жасанды интеллект енгізудің артықшылықтары мен кемшіліктері

Артықшылықтары	Кемшіліктері
1. Процестерді автоматтандыру – тиімділікті арттырады және операциялық шығындарды азайтады.	1. Деректер сапасына тәуелділік: дұрыс емес немесе толық емес деректер дұрыс емес нәтижелерге әкелуі мүмкін.
2. Нарықтық тенденциялар мен клиенттердің мінез-құлқын жоғары дәлдікпен болжау – неғұрлым негізделген шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді.	2. Алгоритмдердің дұрыс түсінілмеуі және күтпеген салдары сияқты күтпеген тәуекелдердің болуы.
3. Инвестициялық портфельдің кірістілігін арттыруға мүмкіндік беретін тәуекелдер мен кірістерді ескеру инвестицияларды оңтайландыруға көмегін тигізеді.	3. Алгоритмдердің ашық еместігі: машиналық оқытудың күрделі алгоритмдерін стейкхолдерлер үшін түсіну қиын болуы мүмкін.
4. Қабылданған шешімдердің жеделдігі мен дәлдігін арттыратын үлкен көлемдегі деректерді талдау негізінде нақты уақыттағы жақсартылған шешімдер қабылданады.	4. Күнделікті тапсырмалар мен процестерді автоматтандыру нәтижесінде жұмыс орындарының жоғалуы.
5. Алаяқтықпен күресу және қалыптан тыс мінез-құлықты анықтау, бұл алаяқтық әрекеттерден қаржылық шығындарды азайтады.	5. AI көмегімен сезімтал ақпаратты өңдеу кезінде деректердің құпиялылығы мен қауіпсіздігінің тәуекелдерінің болуы.
Ескерту: [4] дереккөзі негізінде құрастырылды	

Сурет 2 – Компанияларда жасанды интеллектті қолданудан бас тартудың салдары
Ескерту: [3] дереккөзі негізінде құрастырылды

Жасанды интеллектті енгізуге асықпайтын компаниялар қаржы саласындағы мамандардың келесі буыны үшін аз тартымды болу қаупі бар. Сауалнамаға қатысқан миллениалдардың 83%-ы және Z буынының 79%-ы өз ұйымдарының қаржы департаментіне қарағанда роботтарға көбірек сенетіндіктерін атап өткен болатын.

Қорытындылай келе, цифрлық дәуірде компаниялардың қаржылық әлеуетін қаржыны басқаруда жасанды интеллектті тиімді пайдалану арқылы айтарлықтай жақсартуға болатынын атап өтуге болады. Қаржылық басқаруда ЖИ қолдану көптеген процестерді автоматтандыруға, болжау дәлдігін жақсартуға, шешімдерді оңтайландыруға және тәуекелдерді азайтуға мүмкіндік береді. Жасанды интеллект деректердің үлкен көлемін адамға қарағанда тезірек және дәлірек талдай алады, бұл жасырын заңдылықтарды анықтауға, нарықтағы тенденцияларды болжауға және негізделген стратегиялық шешімдер қабылдауға көмектеседі. Дегенмен, қаржылық басқаруда жасанды интеллектті енгізу және пайдалану алгоритмдердегі ықтимал қателер, киберқауіпсіздік қауіптері және этикалық мәселелер сияқты тәуекелдерді де тудырады. Сондықтан жасанды интеллект жүйелерінің жұмысын қатаң бақылау және тексеру, сондай-ақ олардың нормативтік талаптар мен заңнамаға сәйкестігін қамтамасыз ету маңызды болып келеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. «Kcell» АҚ байланыс операторы <https://www.kcell.kz/>
2. Oracle. Cloud Applications and Cloud Platform <https://www.oracle.com/cis/>
3. Что такое ИИ в финансах? <https://www.oracle.com/cis/erp/ai-financials/what-is-ai-in-finance/>
4. Финансовый контроль деятельности компаний в условиях цифровизации. Нат. И. Морозко, Н.И. Морозко, В.Ю. Диденко. ЭКОНОМИКА И УПРАВЛЕНИЕ, 2023.

ӘОЖ(33.336.1)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА OPEN API, OPEN BANKING ЖӘНЕ ЦИФРЛЫҚ ҚАРЖЫ ЭКОЖҮЙЕСІН ТРАНСФОРМАЦИЯЛЫҚ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Берікқызы Жанара, Тоқбергенова Мерей Ержанқызы

zanaraberikovna@gmail.com, mereytokbergenova@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ «Қаржы» кафедрасының студенттері, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекші - Бұлақбай Ж.М.

Цифрлық трансформация және қаржылық, оның ішінде төлем нарығының дамуы ел экономикасының әлемдегі бәсекеге қабілеттілігіне қол жеткізудің ажырамас құрамдас бөлігі